

Ναρκωτικά –μύθοι και πραγματικότητα(ΛΕΜΟΝΙΑ ΦΑΚΑΡΟΥ)

Υπάρχουν πολλοί μύθοι γύρω από τα ναρκωτικά και τις εξαρτήσεις, τόσο ως προς την αιτιολογία της χρήσης, όσο και ως προς τη χρήση και τις ουσίες, τις επιπτώσεις, το προφίλ του χρήστη, αλλά και ως προς τη δυνατότητα απεξάρτησης και τις πολιτικές κατά των ναρκωτικών.

Όλοι οι μύθοι που θα αναφέρουμε έχουν μια δόση αλήθειας, απ' όπου αντλούν και την ισχύ τους, τη δυνατότητα να πείθουν ότι είναι έτσι όπως ισχυρίζονται ότι είναι. Δεν επαρκούν, όμως, από μόνοι τους – μπορεί να αποτελούν πλευρές της πραγματικότητας-, ώστε να εξηγήσουν ή να δώσουν απαντήσεις στα σύνθετα ερωτήματα που εγείρει το φαινόμενο των ναρκωτικών ως σύνθετο και πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο.

Ως προς την αιτιολογία, για παράδειγμα, θα έχετε ακούσει ανθρώπους να υπερασπίζονται με σθένος και με επιχειρήματα θέσεις του τύπου: «οι χρήστες είναι παιδιά χωρισμένων γονιών, ή παιδιά κακοποιημένα και παραμελημένα, ή ότι οι γονείς τους φταίνε που τους είχαν απεριόριστη ελευθερία, ή αντίθετα, οι γονείς ήταν τόσο αυστηροί που το παιδί τους ξέφυγε με αυτό τον τρόπο...»

Η αλήθεια είναι ότι οι παραπάνω θέσεις και άλλες σχετικές, δεν αποτελούν αιτίες που κάποιος οδηγείται στη χρήση, αλλά επιβαρυντικούς παράγοντες: από εκεί προέρχεται και η πειστικότητά τους, η δόση αλήθειας που είπαμε προηγουμένως. Για παράδειγμα, είναι ένας επιβαρυντικός παράγοντας που μπορεί να συμβάλει στο να οδηγηθεί κάποιος στη χρήση η κακοποίηση στην παιδική ηλικία, αλλά όλα τα κακοποιημένα παιδιά δεν γίνονται χρήστες.

Άλλοι επιβαρυντικοί παράγοντες είναι η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός, το φτωχό πολιτιστικό περιβάλλον, η διαθέσιμότητα των ουσιών, η χρήση ή η ανοχή απέναντι στη χρήση στο οικείο περιβάλλον, τα πρότυπα της κοινωνίας, π.χ. πλούσιοι και διάσημοι που κάνουν χρήση ουσιών, κ.α.

Για να οδηγηθεί, όμως, κάποιος στη χρήση, χρειάζεται να συντρέξουν μια σειρά τέτοιοι παράγοντες που σε ένα συγκεκριμένο συνδυασμό –τελείως διαφορετικό για κάθε άνθρωπο- θα έχουν αυτό το αποτέλεσμα. Επομένως, οι αιτίες είναι ένας συνδυασμός, βιολογικών, ψυχολογικών, οικογενειακών, κοινωνικών, πολιτιστικών παραμέτρων + η συνάντηση του ατόμου με την ίδια την ουσία.

Ως προς τους μύθους που σχετίζονται με τη χρήση και τις ουσίες:

Ισχύει ότι η χρήση δεν οδηγεί πάντα στην εξάρτηση. Υπάρχουν 4 στάδια, από τον πειραματισμό με την ουσία ή τις ουσίες, μετά στην ενεργή αναζήτηση, έπειτα στην ενασχόληση, ως το 4^ο στάδιο που είναι η εξάρτηση. Οι επιπτώσεις στο συναισθηματικό επίπεδο, στην εργασία, την υγεία και τα οικονομικά γίνονται χειρότερες από το ένα στάδιο στο άλλο.

Ωστόσο, ο μύθος ότι μπορεί να κάνει κάποιος χρήση και να μην εξαρτηθεί, αν κάνει π.χ. «χρήση με όρια», όπως μόνο το Σαββατοκύριακο ή μόνο στις διακοπές, παραβλέπει κάτι πολύ σημαντικό: το γεγονός ότι ένα χαρακτηριστικό της εμπλοκής με τη χρήση είναι η σταδιακή απώλεια ολόένα και περισσότερο ορίων. Για παράδειγμα, εγώ θα πίνω μόνο χασίς, δεν θα πάρω ποτέ χάπια και ηρωίνη-όταν παίρνω χάπια και ηρωίνη, λέω δεν θα κάνω ποτέ ενέσιμη χρήση-όταν κάνω ενέσιμη χρήση, λέω θα έχω πάντα καινούρια σύριγγα κ.ο.κ.

Συνεπώς, η χρήση, ακόμα και η περιστασιακή, είναι επικίνδυνη: κανείς δεν ξέρει μέχρι πού μπορεί να φτάσει κάποιος που ξεκινάει να δοκιμάζει περιστασιακά με την παρέα του ουσίες, οι οποίες αρχικά συνήθως του προσφέρονται.

Κατ' αναλογία, δεν υπάρχουν "καλές" ή λιγότερο κακές και τελείως "κακές" ουσίες. Ο αντιεπισημονικός διαχωρισμός σε μαλακά και σκληρά ναρκωτικά είναι ένας ακόμα επικίνδυνος μύθος που στοχεύει συνήθως στην απενοχοποίηση και τη νομιμοποίηση του χασίς. Π.χ. Το χασίς δεν βλάπτει, αλλά η ηρωίνη σκοτώνει. Ή, Από το να παίρνει κάποιος ηρωίνη, χάπια ή άλλες ουσίες, καλύτερα να πίνει χασίς, που είναι και φυσικό προϊόν.

Είπαμε, όμως, προηγουμένως, ότι το σημαντικό είναι το στάδιο, στο οποίο βρίσκεται κάποιος και όχι η ουσία. Την απόσταση από τον πειραματισμό ως τη βαριά εξάρτηση, κάποιος μπορεί να μη τη διανύσει ποτέ, κάποιος να τη διανύσει πάρα πολύ αργά και άλλος ταχύτατα. Και αυτό δεν μπορεί να το ξέρει ούτε αυτός που αρχίζει να κάνει χρήση, ούτε κανείς άλλος. Πολύ περισσότερο που αυτός που αρχίζει να κάνει χρήση συνήθως βρίσκεται στην εφηβεία, συνεπώς η προσωπικότητά του είναι υπό διαμόρφωση και είναι πολύ πιο ευάλωτος στην εξάρτηση από έναν 25χρονο ή 30αρη. Επομένως, κάποιος μπορεί να είναι βαριά εξαρτημένος από το χασίς και κάποιος περιστασιακός χρήστης ηρωίνης.

Άλλος σχετικός με το χασίς μύθος είναι ότι δεν δημιουργεί εξάρτηση, επειδή η διακοπή του δε συνοδεύεται από σύνδρομο στέρησης. Όμως, η εξάρτηση, εκτός από σωματική, είναι και μάλιστα κυρίως ψυχολογική. Επιπλέον, η ανοχή που δημιουργείται στον οργανισμό και η επιθυμία να νιώσω όπως την πρώτη φορά που έκανα χρήση της ουσίας, με κάνει να κάνω χρήση ολοένα και συχνότερα σε όλο και μεγαλύτερη ποσότητα. Αν σταματήσω αυτή τη συμπεριφορά, αν το κόψω δηλαδή, υποφέρω, είτε η ουσία που παίρνω προκαλεί σύνδρομο στέρησης, όπως η ηρωίνη, είτε όχι, όπως το χασίς.

Άλλος μύθος για το χασίς, εξίσου επικίνδυνος, είναι ότι το χασίς είναι ακίνδυνο ή ακόμα και ωφέλιμο για την υγεία. Πέρα από τις αποδεδειγμένες βλάβες που προκαλεί στον εγκέφαλο, στους πνεύμονες, στη στυτική λειτουργία στους άντρες, συνδέεται με πρόκληση ψυχώσεων, που τα τελευταία χρόνια τρομάζουν λόγω της συχνότητας με την οποία εμφανίζονται: αυτή η αύξηση των ψυχώσεων που σχετίζονται με τη χρήση χασίς, προφανώς έχει σχέση και με τις προσμίξεις με χημικά που περιέχονται πλέον στην κάνναβη που διακινείται και που αυξάνουν την περιεκτικότητα στην ψυχοδρασική ουσία THC. Η λύση βέβαια δεν είναι η καλλιέργεια για προσωπική χρήση, ούτε αν πρόκειται για τη λεγόμενη φαρμακευτική-ιατρική χρήση της κάνναβης. Εάν η τετραυδροκανναβινόλη ή άλλα κανναβινοειδή που περιέχονται στην κάνναβη μπορούν να χρησιμοποιηθούν όπως και κάθε φυσική ή χημική ουσία στην παραγωγή φαρμάκων για την αντιμετώπιση διαφόρων παθήσεων, δε σημαίνει ότι το να κάνεις χρήση χασίς που φυτεύεις στο μπαλκόνι σου, είναι ωφέλιμο για την υγεία.

Υπάρχουν και μύθοι που ενισχύουν το διαχωρισμό σε σκληρά και μαλακά ναρκωτικά από την άλλη πλευρά: αντί να αθρώνουν το χασίς, δαιμονοποιούν την ηρωίνη ή άλλες ουσίες. Λένε π.χ. ότι αν πιεις ηρωίνη, κοκαΐνη, σίσα κλπ. «κολλάς» αμέσως. Η αλήθεια είναι ότι κανείς δεν εξαρτάται με την πρώτη φορά, ούτε υπάρχει κάποια «μαγική» ουσία που προκαλεί εξάρτηση με την πρώτη φορά. Ισχύει βέβαια ότι οι χρήστες μπορεί να έχουν προτίμηση σε κάποια ουσία, ή ότι η πρώτη φορά που κάνει χρήση ηρωίνης π.χ. κάποιος να ακολουθείται από «κόλλημα» με τη συγκεκριμένη ουσία: αυτό όμως εντάσσεται σε μία συνέχεια της χρήσης. Είναι σύνθηρες ένας άνθρωπος που έχει ξεκινήσει τη χρήση και βρίσκεται στο στάδιο του πειραματισμού ή της ενεργητικής αναζήτησης, να μην έχει κάνει χρήση ηρωίνης. Όταν έρχεται σε επαφή με τη συγκεκριμένη ουσία, ήδη έχει προχωρήσει στα στάδια της εξάρτησης με διάφορες ουσίες, και αυτό που στην πραγματικότητα γίνεται είναι ότι διαλέγει το «ποτό του», όπως λένε, την ουσία που προτιμά.

Ως προς το προφίλ του χρήστη, συνήθως παρουσιάζονται δύο διαμετρικά αντίθετοι μύθοι. Από τη μία ότι ο χρήστης είναι ένα άτομο παθητικό και αδύναμο, ένας άρρωστος, που θέλει, αλλά δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την εξάρτησή του. Θα έχετε ακούσει ίσως τη φράση "Μι α φορά χρήστης, για πάντα χρήστης" που είναι διαδεδομένος και στους κύκλους των χρηστών –φανταστείτε τι συνέπειες έχει αυτό ως

προς την κινητοποίηση και τη διαμόρφωση αιτήματος για αναζήτηση θεραπείας. Από την άλλη, ότι ο χρήστης μπορεί ανά πάσα στιγμή να κόψει την ουσία, αλλά δεν θέλει γιατί είναι μια εγκληματική προσωπικότητα, που επιλέγει γιατί του αρέσει έναν περιθωριακό τρόπο ζωής.

Η αλήθεια είναι ότι ο χρήστης είναι ένας άνθρωπος με προβλήματα, όπως όλοι, που έχει μάθει να τα αντιμετωπίζει, ή, καλύτερα, να αποφεύγει να τα αντιμετωπίσει μέσα από τη χρήση της ουσίας. Αυτή η διέξοδος που προσωρινά βρίσκει, του προκαλεί, όσο εμπλέκεται περισσότερο με τη χρήση, ολοένα και περισσότερα προβλήματα, ώσπου στο τέλος βρίσκεται παγιδευμένος σε ένα φαύλο κύκλο, από τον οποίο αδυνατεί να βγει χωρίς την κατάλληλη βοήθεια.

Σκεφτείτε ότι ο πιο βαριά εξαρτημένος και εξαθλιωμένος χρήστης έχει πολύ ενεργητικά φτάσει σε αυτό το σημείο. Και ακόμα και όταν βρίσκεται σε αυτό το σημείο, παραμένει ενεργητικός ως προς την αναζήτηση της ουσίας και ό,τι σχετίζεται με αυτή.

Επίσης, είναι αλήθεια ότι οι χρήστες μπορεί να καταφύγουν σε κλοπές και άλλες εγκληματικές πράξεις για να εξασφαλίσουν την ουσία, είναι όμως επίσης αλήθεια ότι πολλοί χρήστες παραμένουν λειτουργικοί, έχουν π.χ. μια καλή δουλειά και έτσι συντηρούν τη χρήση τους.

Η πεποίθηση ότι κάποιος δεν είναι εξαρτημένος, επειδή έχει την οικογένειά του, τη δουλειά του κ.λ.π. είναι ακόμα ένας μύθος, που παραβλέπει ότι η εξάρτηση έχει στάδια και δεν χρειάζεται κάποιος να φτάσει στο τελευταίο στάδιο για να θεωρηθεί ότι έχει πρόβλημα.

Ακούμε συχνά από γονείς που έρχονται στα προγράμματα ότι δεν χρειάζεται να κάνουν κάτι, αφού τα παιδιά τους –παρά τη χρήση– συνεχίζουν να είναι λειτουργικά σε άλλους τομείς της ζωής τους. Ή ότι έχουν αποφασίσει να τα αφήσουν να πιάσουν "πάτο», ώστε να συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα και να ζητήσουν βοήθεια. Αυτό δεν βοηθάει. Έχει φανεί ότι η όσο το δυνατόν πιο έγκαιρη παρέμβαση αποτρέπει πολλά προβλήματα. Ακόμα κι αν ο ίδιος ο χρήστης δεν έχει αίτημα για θεραπεία, το να μάθουν οι γονείς τι μπορούν να κάνουν και να αλλάξουν κάποιες δικές τους συμπεριφορές, που –άθελα τους– συντηρούν τη χρήση, μπορεί να τον κινητοποιήσουν. Επιπλέον, η επαφή με τα θεραπευτικά προγράμματα έχει αθροιστικά πλεονεκτήματα για τη χρήση. Ακόμα κι αν διακόπτει τη θεραπεία, γίνεται πιο πιθανό σε μια επόμενη προσπάθεια να καταφέρει να απεξαρτηθεί.

Όλα όσα αναφέρουμε έχουν σοβαρές συνέπειες στις πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών, στη φιλοσοφία των προγραμμάτων και τη θεραπευτική τους πρόταση, αλλά και στην επιτυχία ή όχι της απεξάρτησης. Π.χ.:

- Η πεποίθηση ότι ο εξαρτημένος είναι ασθενής, οδηγεί σε μια ιατρική, παθητικού τύπου πρόταση: φάρμακα, υποκατάσταση της κύριας ουσίας, προσδοκία ότι αυτό θα φέρει την ίαση, χωρίς ο εξαρτημένος να εμπλακεί σε μια εξίσου ενεργητική διαδικασία απεξάρτησης, όπως ενεργητική ήταν και η διαδικασία που τον οδήγησε στην εξάρτηση.
- Άνθρωποι που ολοκληρώνουν την απεξάρτησή τους και πιστεύουν ότι τώρα μπορούν να κάνουν περιστασιακά χρήση χασίς, κατά κανόνα υποτροπιάζουν.
- Άνθρωποι, που επειδή μπορούν να καταφέρουν να απέχουν από τη χρήση για μικρότερα ή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, πιστεύουν ότι αρκεί να το πάρουν οριστικά απόφαση και θα το κόψουν για πάντα. Αντίθετα, άλλοι, επειδή δυσκολεύονται να κόψουν τη χρήση έστω και για ελάχιστο χρόνο, πιστεύουν ότι δεν θα καταφέρουν ποτέ να απεξαρτηθούν, όσο και να το θέλουν.
- Αποδοχή στη συνείδηση του κόσμου της νομιμοποίησης των ναρκωτικών, στη λογική της συντήρησης και της μείωσης της βλάβης για τον εξαρτημένο και για το κοινωνικό σύνολο, η οποία νομιμοποίηση, βέβαια, επιχειρείται για όλους λόγους.

Οι θιασώτες της νομιμοποίησης προβάλλουν ως επιχείρημα ότι η νομιμοποίηση θα χτυπήσει την εγκληματικότητα, ενώ η πραγματικότητα από τα προγράμματα υποκατάστασης αποδεικνύει ότι καθόλου δεν εμποδίζεται η παράνομη διακίνηση και χρήση, όταν χορηγείται νόμιμα το υποκατάστατο.

Τέλος, τα ναρκωτικά δεν είναι ελκυστικά επειδή είναι παράνομα. Το μοντέλο της Ολλανδίας, όπου εφαρμόστηκε έφερε τα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα: αύξηση της χρήσης όλων των ουσιών, μείωση της ηλικίας εισόδου στη χρήση, εγκληματικότητα. Τα ναρκωτικά είναι παράνομα, επειδή είναι επικίνδυνα.